

Sergenthuset i Solrød

1700 - 1950

af Bent Hartvig Petersen

Der er ikke mange gamle huse i vore landsbyer. Bortset fra kirkerne, hvis ældste dele har ligget der i 800 år, er der næppe en stump hus eller staldlænge, der kan prale af at være mere end 250 gamle.

Her skal fortælles historien om et gammelt hus i Solrød landsby, et hus som både fortæller en historie om de folk, der har boet i huset og lidt egnshistorie. Huset ligger stadig i dag velholdt på Solrød Byvej nr. 55, men dets gamle navn "Sergenthuset" er vist ikke almindeligt kendt mere.

Landmilitsen indføres

Bønderne i vore landsbyer var allerede fra o. år 1500 "vornede" d.v.s. at den mandlige bondebefolkning var forpligtet til at ikke at forlade deres jord og hjemstavn uden godsets tilladelse. Ordningen blev i 1702 i det sjællandske område modificeret således, at alle født efter Frederik IV's tronbestigelse i 1699 blev fritaget, dvs at der i praksis ville der gå 30-40 år før alle våbenføre mænd blev fri. Vornedskabet blev dog atter genindført under navnet Stavnsbåndet i 1733 for alle bønder mellem 14 og 36 år og strammet aldermæssigt senere i 1730-erne..

Men i 1701 fik bønderne en ekstra byrde at slås med, idet der indførtes en ordning om en "Landmilits", der pålagde de unge bønderkarle at være til rådighed som soldater i deres fritid. Det var godserne, der skulle administrere ordningen. I Solrød landsby var det Bistrup gods, som ejede alle gårde og huse i landsbyen. Vornedskabet bandt disse unge bondsoldater til godset, der kunne udtage de karle, der fandtes egnede og som godset ikke havde brug for til at få en fæstegård besat.

I 1704 finder vi i en skatteliste, at ikke mindre end 8 bønderkarle i Solrød betegnes som "soldater". Denne milits krævede naturligvis en del befalingsmænd til at indøve den eksersits som soldaterne skulle deltage i efter kirketid om søndagen. I kirkebøgerne begynder der at dukke "sergenter" og "underofficerer" op i landsbyerne og selv om der ikke er skrevet meget om det, må det formodes at godserne sørgede for huse til disse underofficerer.

På Rosenborg Slot findes der nogle samtidige stukrelieffer, der skulle skildre Frederik IV's store og gode gerninger. Her et uddrag af den stukfrise, der skildrer oprettelsen af Landmilitsen i 1701.

Til højre en soldat af Vestsjællandske Nationale Regiment fra 1701. De 8 bønderkarle, der i året 1704 i Solrød var registreret som "soldater" har næppe været så godt udstyret.

Beboere senere i 1700-tallet

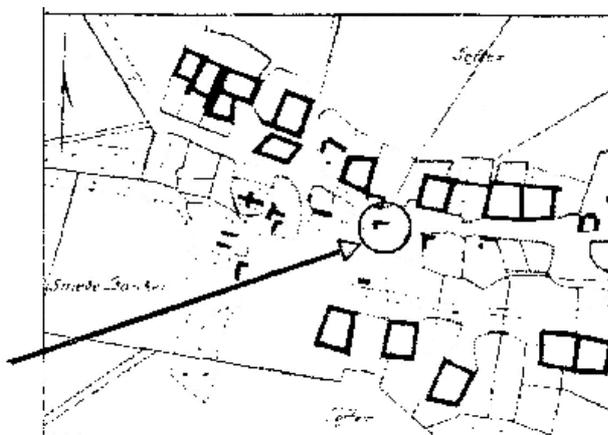
I Solrød finder vi først en underofficer i Bistrups jordebog fra 1741, hvor der som fæster i et hus optræder en Sergent Hans Pedersen, som pålægges den ganske store landgildeydelse på 2 Rigsdaler. I 1759 beretter kirkebogen at en "UnderOfficer" Wesemand bliver begravet. Huset står derfor uden fæster i jordebogen i 1760 - stadig til 2 Rdl. i landgilde.

Landmilitisordningen afskaffes i 1764, og i 1769 nævnes en Anders Hansen som beboer men "han har ei Huset i Fæste, på det, at naar det paakræves, kand bruges til UnderOfficersHuus" [iflg. Jens Christiansen]. Bistrup Gods har åbenbart været forsigtige, hvis ordningen skulle blive genindført. Det hus, vi kender i dag, dukker op i arkiverne i Bistrups Fæsteprotokol i 1775, hvor Anders Pedersen får fæste på "det afbrændte Sergianthuus i Solrød, huilket Huus der war paa 5 Fag, han selv har besørget opbygget og sat i god Stand på egen Bekostning..." Han har altså selv genopbygget huset efter en brand, og han slipper derfor for landgilden i 6 år.

Huset med tilligende jord er nu fremover et regulært husmandssted i fæste under Bistrup Gods. Anders Pedersen får dog ikke mange år til at glæde sig over sit nye hus, da han iflg. kirkebogen allerede dør i 1784.

Af gode grunde findes der ikke billeder af et husmandshus fra 1700-tallet. Men på kortet over Solrød landsby før udskiftningen i 1804 ser vi her huset som matr. nr. 22 ligge ud til Store Gade overfor den ældste skole, der ligger som en ø midt i gaden.

[forenklet kort fra "Danmarks Kirker"]

Vi går så til Bistrups fæsteprotokol og får en tidstypisk historie med tidlig død og nye ægteskaber. Vi læser at Niels Christensen - "Godsets Bondekarl og Landsoldat" den 11/4 1785 overtager huset -der nu er på 7 fag- efter Anders Pedersen, der er "Fradød".
2 år senere i 1787 finder vi så i folketællingslisten familien i huset:

Niels Christensen	Mand	33	giwt første Gang	Johanne og Niels
Johanne Pedersdatter	Jensens hustru	42	giwt anden Gang	Jensmand og Niels
Anne Baden datter	Jensens Børn af første Giwt	18	n. giwt	
Morten Andersen	Jensens Børn af første Giwt	5		

Vi ser her at 33-årige Niels Christensen er "giwt første Gang" og har ægtet Anders Pedersens 42-årige enke Johanne Pedersdatter, der er "giwt anden Gang" og at han har overtaget hendes 2 børn.
Niels betegnes som "Husmand og Wæwer"

Ved folketællingen i 1801 finder vi atter familien. Nu er Niels Christensen 49 år og nu er han gift anden gang med den 32-årige Margrethe Olsdatter, og parret har en søn på 4 år. Niels betegnes som jordløs husmand og væver. Der har altså kun været en ganske lille jordstykke til huset og Niels må have forsørget familien ved at gå i dagleje hos bønderne.

Da Solrød landsby bliver udskiftet i 1804 er matr. nr. 22 et af de 18 husmandssteder, der får deres jord på husmandslodderne på begge sider af den nuværende Tværvej ved Solrød Strand. I forbindelse med udskiftningen af landsbyen har byens hidtil jordløse husmænd fået en gårds jord til deling i Solrød Strandmark, og som de øvrige får Niels en "indlod" af den gode jord vest for Tværvejen og en "udlod" af den sandede jord ned mod Stranden. Niels har således fået mere jord at dyrke end toften omkring huset i landsbyen.

Husmandstedet bliver i familien, da datteren Johanne (f. 1801) med sin mand Jens Hansen overtager det efter Niels Christensen i 1822. De har det indtil Jens Hansen dør i 1854, hvor det kommer ud af familiens eje efter 80 år.

En dynamisk ejer i 1800-tallet

Vi springer nu frem til året 1865, hvor ejeren hedder Ole Nielsen, født i Store Ladager i 1834. Han var en driftig og vidtspændende mand, der betegnes som husmand, høker, røgmand og træskomand. Det ser altså ud til, at han ikke kunne leve af de sparsomme jordlodder i Strandmarken, men har måtte finde på andre muligheder også. Vi ved, at husmandslodderne i Strandmarken blev ejerskiftet og lagt sammen til større og mere rentable brug, og de i senere folketællinger bliver Ole Nielsen ikke mere betegnet som husmand, så alt tyder på at jorden bliver solgt fra.

Men vi ser, at der nu er en høkerforretning i ejendommen samt træskoværksted og røgeri.

Ole Nielsen er gift med sypigen Marie Jonasdatter, født 1839 i Solrød. Hendes moder Else Nielsdatter bor hos dem i 1870 og betegnes som distriktsjordemoder. Datteren Maren Sofie, som senere overtager huset, fødes i 1869.

Omkring 1870 bliver det gamle hus helt forandret, idet den driftige Ole Nielsen udvider huset til det dobbelte og bygger en "dancesal" til i forlængelse af det gamle hus og etablerer sig som vært for de arrangementer, der kommer til at finde sted.

Landsbyen har nu fået et sted til baller, gymnastik, politiske møder, selskabelige sammenkomster og foredragsaftener. Dette giver anledning til oprettelsen af en foredragsforening, der får stor tilslutning i begyndelsen. Men alle åndelige rørelser, der i denne periode griber folk i andre egne, går tilsyneladende uden om Solrød, foredragsforeningens medlemstal falder og foredragstenerne ender i drikkerorgier og slagsmål.

Da Solrød Forsamlingshus bygges i 1898 bliver alle disse arrangementer flyttet hertil og "salens" æra som folkeligt samlingspunkt er ude. Sognebogen beretter at dette "fremmede ædrueligheden".

Datteren Maren Nielsen bliver som ugift boende hjemme og bliver som faderen et aktivt menneske. Hun leder bl. a. gymnastik i mange år.

På billedet, der viser "salen" og det gamle hus bagved med et pigegymnastikhold fra ca. 1905, ser det ud til, at salen så stadig blev brugt af Marens gymnastikhold. De to gamle, Ole Nielsen og Marie har fået lov at komme med på billedet.

Endnu i 1906 betegnes Ole Nielsen i folketællingen som "husfader, træskomand og rygeri", så han er stadig aktiv som 72-årig. Datteren Maren bor hos dem som ugift og ernærer sig af "sygeri", d.v.s. som sykkone.

Endnu et billede fra ca. 1905 som viser Maren Niensens systue. Hun har åbenbart mindst 2-3 damer ansat, og samtidige beretninger fortæller, at hun var meget velanskrevet som "dame-skrædderinde". Men det fortælles også, at hun påtog sig for mange opgaver og havde svært ved at få tingene færdige, så byens koner måtte somme tider tage til fest i kjoler sat sammen med ritråde og knappenåle. Vi ser den gamle entreprenør Ole Nielsen med avisen og konen Marie Jonasdatter med strikke-tøjet.

I 1911 siger folketællingslisten dog omsider, at de to flittige gamle ernæres af alderdomsunderstøttelse. Da Solrød landsby fik telefon i 1909, blev centralen installeret i huset, som Maren nu ejede og Maren blev derfor også centralbestyrer.

De seneste år

Den aktive Maren blev boende i huset efter forældrenes død indtil 1920, hvor en broder overtog centralen, som senere blev flyttet til Tåstrup-Køgevejen i 1935. I dag er disse manuelt betjente telefoncentraler (som lukkede kl. 8 om aftenen) også blevet historie.

Senere har der i 2 omgange været brødudsalg i Solrød Byvej 55, sidste gang i 1950-erne, og siden da er huset blevet brugt til beboelse af forskellige ejere. I dag en "salens" vestlige ende ombygget til garage for naboejendommen.

Heldigvis er det nuværende hus og salen blevet holdt godt i stand i sine 220 års levetid og ligger i dag som et af byens ældste huse med en historie i sig, som fortæller om folk og landsbyliv i en nu svunden tid.

Kildehenvisninger:

Extraskatteliste for Solrød sogn 1704 [Rigsarkivet]

Solrød kirkebøger 1752-1814

Fæsteprotokoller Bistrup Gods 1687-1800 [Københavns Stadsarkiv]

Bistrup Gods Jordebøger 1741-1773 [Københavns Stadsarkiv]

Folketællinger Solrød sogn 1787-1911

Diverse fotos fra Solrød Lokalhistoriske Arkiv

Havdrup-Solrød "sognebog" [1949]

Jens Christiansen: notater om huse i Solrød [Solrød Lokalhistoriske Arkiv]